

Gabriela Czapiewska

GRUPY PRODUCENTÓW ROLNYCH W ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH POMORZA

W artykule przedstawiono stan zorganizowania grup producentów rolnych w województwie pomorskim. Zaprezentowano ich rozwój liczbowy, układ przestrzenny oraz strukturę branżową. Ponadto ukazano wpływ niniejszych form na rozwój badanych obszarów wiejskich, które zdominowane były niegdyś przez państwowe gospodarstwa rolne. Doświadczenia wielu krajów przodujących w rozwoju sektora rolnego pokazują, że obecnie jedną z ważniejszych dróg uzyskania przewagi konkurencyjnej gospodarstwa rolnego jest forma zespołowego działania, a więc grupa producencka.

Słowa kluczowe: *grupa producentów rolnych, obszary wiejskie, integracja pozioma*

1. Wprowadzenie

Szansą na przezwyciężenie barier w gospodarstwach rolnych, wynikających z przemian procesu transformacji były działania integracyjne poziome (grupowe działania rolników przynoszą dużo korzyści, niemożliwych do osiągnięcia w pojedynkę) i pionowe (np. możliwość podejmowania przez grupy rolników funkcji hurtu pierwotnego i wstępnego przetwórstwa) (Lemanowicz 2004).

W literaturze przedmiotu w różny sposób ujmuje się definicję grupy producenckiej. Według P. Chałupki (1998) jest to zrzeszenie powoływane w sposób dobrowolny i oddolny w celu prowadzenia wspólnej działalności, najczęściej zbytu produkcji. Prawną definicję tego pojęcia reguluje ustawa z dnia 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach (Dz. U., nr 88, poz. 983), ściśle określająca zasady i warunki udzielania ze środków publicznych pomocy finansowej, związanej z ich organizowaniem i funkcjonowaniem. Jest ona oparta na wieloletniej tradycji gospodarczej, wyrażającej się współpracą rolników. Określa zasady organizowania się producentów rolnych w grupy, a tych z kolei w związku grup oraz tryb ich rejestracji. Ponadto, kwestie te reguluje również Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 9 kwietnia 2008 r. w sprawie wykazu produktów, dla których mogą być

tworzone grupy producentów rolnych, minimalnej rocznej wielkości produkcji towarowej oraz minimalnej liczby członków tego typu grupy (Dz. U., nr 72, poz. 424).

Powstawanie grup producentów rolnych oparte jest na podstawowej idei, jaką jest wspólne działanie, które pozwala sprostać wyzwaniom gospodarki rynkowej opartej na zasadzie konkurencji. Dzięki właściwemu zorganizowaniu się i dostosowaniu produkcji do wymagań odbiorcy pod względem jakości, ilości i asortymentu z jednoczesnym stosowaniem zasad ochrony środowiska na wszystkich etapach produkcji, przechowywania i dystrybucji produktów rolnych, rolnicy zyskują możliwość zapewnienia sobie silniejszej pozycji na rynku, a także wyższych i stabilniejszych dochodów.

Doświadczenia wielu krajów przodujących w rozwoju sektora rolnego pokazują, że obecnie jedną z ważniejszych dróg uzyskania przewagi konkurencyjnej gospodarstwa rolnego, z gwarancją sprawnego usytuowania na rynku, jest forma zespołowego działania, a więc grupa producencka (Tomczak 2009).

Celem niniejszego opracowania jest ukazanie procesu powstawania i funkcjonowania grup producentów rolnych na terenie województwa pomorskiego oraz ich wpływ na rozwój badanych obszarów wiejskich.

2. Grupa producentów rolnych jako forma zespołowego działania na obszarach wiejskich

Podstawowym elementem struktury dobrze funkcjonującego rynku rolnego są grupy producentów, pełniące ważne funkcje w systemie marketingu produktów rolnych (Chlebicka 2008). Ich znaczenie docenione zostało w Unii Europejskiej już ponad 30 lat temu, a zrzeszanie się rolników w grupy producenckie, przeważnie działające jako spółdzielnie rolnicze, stało się w krajach unijnych bardzo powszechne (Gołaszewska 2004).

W 2004 r. polskie grupy producentów skupiały zaledwie 1% ogółu rolników. Rok wcześniej w krajach Unii Europejskiej udział ten wynosił średnio 40% (Turski, Witosław 2004). Mamy zatem pod tym względem duże opóźnienie, spowodowane chociażby tym, że proces zakładania grup producenckich rozpoczął się dużo później, bo z początkiem lat 90. ubiegłego wieku (Hasiński 2010a). W roku 1997 zarejestrowano 326 różnych form zespołowego działania rolników, z czego 105 (32,2%) było zarejestrowanych, a 221 (67,8%) działało na podstawie różnego rodzaju umów. W kolejnym roku ich liczba wzrosła do 454 (Krawczyk 2007). Lata pierwszej dekady XXI w. to czas szybkiego liczbowego rozwoju grup producenckich w Polsce. Według stanu na koniec 2011 r., w rejestrach marszałków województw wpisane było 812 grup producentów rolnych, zrzeszających niemal 27 tys. członków (tab. 1). Warto dodać, iż blisko 50% z nich funkcjonuje na terenie trzech województw (wielkopolskiego – 189, dolno-

śląskiego – 104 i kujawsko-pomorskiego – 98). Najmniejszą koncentracją charakteryzowały się dwa województwa – małopolskie (9) i świętokrzyskie (11). Rozmieszczenie grup producentów rolnych jest zatem dość nierównomierne i zróżnicowane. Powstają one głównie w regionach, gdzie dominują gospodarstwa towarowe i specjalistyczne, a wśród nich też takie, które niegdyś należały do sektora gospodarki uspołecznionej, czego przykładem jest właśnie województwo pomorskie. Warto dodać, iż nie liczba, a wielkość i specjalizacja gospodarstw mają znaczący wpływ na organizowanie się rolników.

Tabela 1

Liczba grup producentów rolnych i ich członkowie w Polsce
(stan w dniu 31.12.2011 r.)

Województwa	Grupy producentów rolnych		Członkowie	
	liczba	%	liczba	%
Dolnośląskie	104	12,8	880	6,9
Kujawsko-Pomorskie	98	12,0	1 411	11,1
Lubelskie	21	2,6	279	2,2
Lubuskie	43	5,3	728	5,7
Łódzkie	17	2,1	145	1,1
Małopolskie	9	1,1	246	1,9
Mazowieckie	26	3,2	349	2,8
Opolskie	76	9,4	929	7,3
Podkarpackie	24	2,9	560	4,4
Podlaskie	22	2,7	1 816	14,3
Pomorskie	48	5,9	658	5,2
Śląskie	20	2,5	150	1,2
Świętokrzyskie	11	1,4	190	1,5
Warmińsko-Mazurskie	55	6,8	442	3,5
Wielkopolskie	189	23,3	3 531	27,8
Zachodniopomorskie	49	6,0	385	3,0
Polska ogółem	812	100,0	12 699	100,0

Źródło: oprac. własne na podstawie danych MRiRW, www.minrol.gov.pl.

Rolnicy mogą organizować się w grupy producentów rolnych w celu dostosowania produkcji rolnej do warunków rynkowych, poprawy efektywności gospodarowania, planowania produkcji ze szczególnym uwzględnieniem jej ilości i jakości, koncentracji podaży oraz organizowania sprzedaży produktów rolnych, a także ochrony środowiska naturalnego.

Podstawowe kroki prawne w trakcie tworzenia grupy producentów polegają na wyborze formy prawnej, na podstawie której grupa ma prowadzić działalność gospodarczą. Podjęcie decyzji o formie prawnej zależy przede wszystkim od postawionego celu działania, należy także wziąć pod uwagę teren działania, członkostwo oraz liczbę członków założycieli (tab. 2). Producenci rolni mogą wspólnie działać w jednej wybranej przez siebie formie prawnej, tj. zrzeszeniu, stowarzyszeniu, spółdzielni czy spółce kapitałowej (spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, spółka akcyjna).

T a b e l a 2

Formy prowadzenia działalności gospodarczej przez grupy producentów rolnych

Kategorie	Formy prawne			
	Spółdzielnia	Spółka z o.o.	Zrzeszenie	Stowarzyszenie
Charakter organizacji	gospodarczy, a także społeczny	gospodarczy	społeczno-zawodowy, a także gospodarczy	społeczny
Teren działania	bez ograniczeń	bez ograniczeń	terytorium RP	bez ograniczeń
Członkostwo	osoby fizyczne i prawne	osoby fizyczne i prawne	osoby fizyczne	osoby fizyczne
Liczba członków założycieli	minimum 10 osób fizycznych lub 3 osoby prawne	1 i więcej	minimum 10 osób fizycznych	minimum 15 osób fizycznych

Ź r ó d ł o: oprac. własne na podstawie www.minrol.gov.pl.

Zespołowa działalność rolników umożliwia uzyskiwanie wielu korzyści, związanych z budowaniem przewagi konkurencyjnej gospodarstwa rolnego, nie tylko podczas sprzedaży swoich produktów na rynku rolnym, ale również w ich skupie i przetwórstwie w obrębie grupy wspólnego działania (Boguta 2006). Po pewnym czasie integracja pozioma może bowiem zainicjować integracje pionowe związane z funkcją hurtu pierwotnego i wstępnego przetwórstwa.

Wśród najistotniejszych korzyści wynikających z przynależności do grupy producentów rolnych wymienić należy:

- ograniczenie liczby pośredników;
- wyższe jednostkowe przychody członków (tańsze dla grupy: nawozy, środki ochrony roślin, transport);

- lepsze ceny za jednolity, dobry jakościowo produkt, dostarczony w terminie;
- jeden menedżer;
- wspólne inwestycje (kapitał, kredyty, maszyny, magazyny i chłodnie);
- wspólne przygotowanie odpowiednich partii produktów (magazynowanie, suszenie, konfekcjonowanie, pakowanie i oznakowanie);
- harmonogram dostaw;
- wspólna promocja produktów;
- wymiana doświadczeń technologicznych;
- wymiana informacji rynkowej;
- silniejsze partnerstwo powodujące wzmocnienie dominacji na rynku i jego lepszy monitoring (dostęp do informacji);
- rozłożenie ryzyka na wszystkich członków grupy i wspólne rozwiązywanie problemów oraz korzystanie z doradztwa (*Promocja tworzenia...* 2011).

Profity z przynależności do grupy producenckiej zyskuje zarówno indywidualny producent, jak i większa grupa producentów. Pojedynczy producent (jako członek grupy) ma warunki, aby: dostosować swoją produkcję do wymagań odbiorców i konsumentów, oszczędzić czas, który musiałby poświęcić na zaopatrzenie i znalezienie zbytu, możliwość pełniejszego wykorzystania potencjału produkcyjnego, możliwość pełniejszego wykorzystania umiejętności i doświadczenia stowarzyszonych rolników. Z kolei większa grupa producentów ma możliwość: operowania na rynku giełdowym oraz na rynkach hurtowych, podejmowania dostaw do sieci supermarketów i hipermarketów, budowania stałej sieci odbiorców, konfekcjonowania towarów zgodnie z ich wymogami, większą pewność zbytu, szansę zawierania długoterminowych korzystnych kontraktów z odbiorcami produktów. Grupa producentów rolnych (jako przedsiębiorca prowadzący działalność) może zatrudnić specjalistę do spraw marketingu, a także wynegocjować wyższe ceny zbytu czy korzystniejsze warunki transakcji od tych, jakie jest w stanie wynegocjować pojedynczy producent.

Grupy producentów rolnych mogą ubiegać się o pomoc finansową w ramach działania „Grupy producentów rolnych” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013. Zgodnie z art. 35 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) (Dz. Urz. WE L 277/1 z dnia 21.10.2005 r., z późn. zm.), wsparcia udziela się w celu ułatwienia tworzenia i działalności administracyjnej grup producentów, do celów: dostosowania do wymogów rynkowych procesu produkcyjnego i produkcji producentów, którzy są członkami takich grup, wspólnego wprowadzania towarów do obrotu, w tym przygotowania do sprzedaży, centralizacji sprzedaży i dostawy do odbiorców hurtowych, ustanowienia wspólnych zasad dotyczących informacji o produkcji, ze szczególnym uwzględnieniem zbiorów i dostępności. W czerwcu 2010 r., Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi uzyskało opinię Komisji Europejskiej, w której jednoznacznie

zostało stwierdzone, iż wsparcie uzyskane przez grupy producentów rolnych może być przeznaczane także na cele inwestycyjne (w ramach działania 142 PROW 2007–2013).

Na tempo rozwoju grup producentów rolnych w znacznej mierze wpływają korzyści finansowe wynikające z założenia grupy producenckiej, gdyż przez pierwsze 5 lat swojej działalności otrzymują one dotację liczoną od wartości sprzedaży netto produktu, dla którego dana grupa została utworzona. Pomoc dla grup producentów rolnych wynosi:

- 5% w I roku, 5% w II roku, 4% w III roku, 3% w IV roku oraz 2% w V roku – wartości produkcji sprzedanej do kwoty 1mln euro;
- 2,5% w I i II roku, 2% w III roku, 1,5% w IV i V roku – wartości produkcji sprzedanej powyżej 1mln euro.

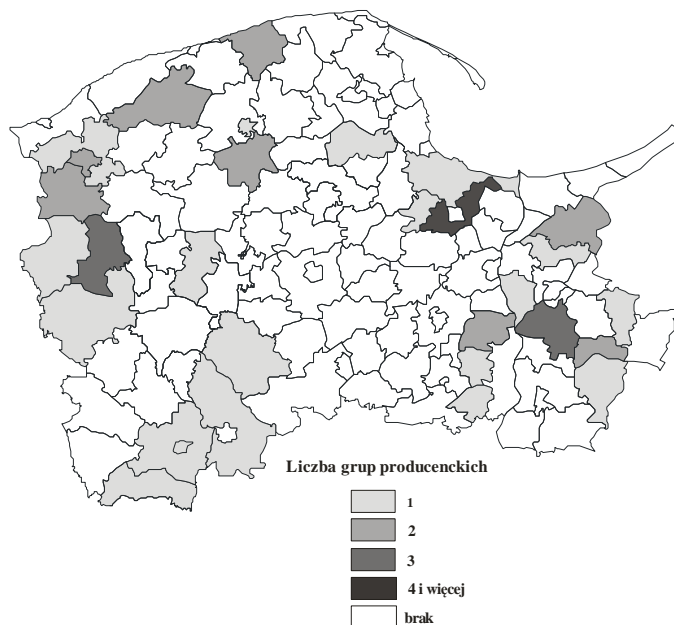
Wysokość wsparcia nie może być wyższa niż: 100 tys. euro w I roku, 100 tys. euro w II roku, 80 tys. euro w III roku, 60 tys. euro w IV roku, 50 tys. euro w V roku.

Z powyższego zdecydowanie wynika, iż widoczne są ewidentne korzyści zorganizowania się we wspólne działanie na rynku, wzrasta również świadomość rolników, a to powoduje systematyczny wzrost liczby grup producentów rolnych i to zarówno w skali kraju, jak i badanego regionu.

3. Tworzenie i funkcjonowanie grup producentów rolnych w województwie pomorskim

Powierzchnia województwa pomorskiego wynosi 18 310,34 km², z tego 93,9% zajmują obszary wiejskie. Wieś pomorską zamieszkuje 33,6% ogółu ludności w województwie. Koncentruje się ona przede wszystkim na terenach, gdzie występują korzystne warunki przyrodnicze do produkcji rolniczej. W strukturze użytkowania gruntów w województwie pomorskim przeważają grunty orne (52,5%), głównie w północnej, centralnej i wschodniej części województwa oraz na Pojezierzu Krajeńskim. Warto dodać, iż w okresie powojennym sposób zagospodarowania obszaru badawczego zmienił się w sposób bardzo wyraźny. Zaznaczył się przede wszystkim znaczny spadek udziału gruntów ornich na rzecz przyrostu powierzchni leśnych oraz pastwisk. Rolnicze użytkowanie terenu dominuje w rejonach występowania najlepszych gleb – gminy Żuławskie i części Powiśla (około 70–90% powierzchni gminy). Rolniczy charakter ma także większość Pojezierza Kaszubskiego (szczególnie powiat kartuski), gdzie pomimo słabych gleb funkcja rolna tradycyjnie utrzymywana jest w rozdrobnionych gospodarstwach rodzinnych. Inny sposób użytkowania cechuje obszary środkowo-zachodniej części regionu, gdyż występują tam znaczne ograniczenia dla rolnictwa (Równina Charzykowska, Bory Tucholskie).

Dominacja bardzo słabych gleb oraz urozmaicona rzeźba terenu zadecydowały o leśnym sposobie wykorzystania tych gruntów. W gminach Borów Tucholskich odsetek użytków rolnych wynosi niewiele ponad 20% (Czapiewska 2012).

Rys. 1. Grupy producentów rolnych w gminach województwa pomorskiego w 2011 r.

Źródło: oprac. własne na podstawie danych ARiMR w Gdańsku

Rozkład przestrzenny grup producentów rolnych funkcjonujących na badanym terenie, według stanu na koniec 2011 r., był bardzo zróżnicowany (rys. 1). Prowadziły one swoją działalność na obszarze 30 gmin, zlokalizowanych w 10 powiatach. Najwięcej grup producentów rolnych funkcjonowało w gminie Pruszcz Gdański (7), cechującej się znacznym odsetkiem użytków rolnych, wynoszącym blisko 80% powierzchni gminy. Warto dodać, iż w Pruszczu Gdańskim funkcjonowało niegdyś Państwowe Gospodarstwo Rolne – Państwowe Gospodarstwo Ogrodnicze Dydaktyczno-Produkcyjne Pruszcz Gdański, a więc znaczna część tych gruntów znajdowała się niegdyś we władaniu sektora uspołecznionego w rolnictwie. Na obszarze gmin Trzebielino (w powiecie bytowskim) oraz Sztum (w powiecie sztumskim) funkcjonowały po trzy grupy producenckie. Przykładowo w gminie Trzebielino dwie spośród trzech funkcjonujących grup producenckich utworzone zostały w 2007 r. na bazie byłego Państwowego Gospodarstwa Rolnego w Suchorzu. Jedna z nich – „Rolpartnerzy” Sp. z o.o. zajmuje się produkcją ziemniaków jadalnych i przemysłowych, których odbiorcą jest przedsiębiorstwo Farm Frites w Lęborku, specjalizujące się w przetwarzaniu i pakowaniu mrożonych produktów ziemniaczanych (głównie

nie frytek). Z kolei druga grupa producencka – „Agropartner” Sp. z o.o. bazuje na produkcji ziaren zbóż (głównie kukurydzy) i nasion roślin oleistych (rzepak). W roku 2011 utworzono na terenie gminy „Grupę producentów żywca wołowego Dolina Słupi”, która prowadzi działalność gospodarczą w formie spółdzielni. Na obszarze pozostałych 27 jednostek administracyjnych funkcjonowały po 1–2 grupy producentów rolnych. W przypadku gmin zlokalizowanych w pozostałych sześciu powiatach województwa pomorskiego, nie zarejestrowano dotychczas żadnej grupy producenckiej. Na tych terenach przeważnie rozwija się turystyka i agroturystyka. Przedstawiony rozkład przestrzenny jest w dużej mierze uzależniony od warunków glebowo-klimatycznych, mających wpływ na produkcję rolniczą.

Według danych Urzędu Marszałkowskiego na koniec 2011 r. na obszarze województwa pomorskiego w rejestrze przedsiębiorców wpisanych zostało łącznie 55 grup producentów rolnych, przy czym faktycznie funkcjonowało ich 48 (tab. 1). Wynika to z faktu, iż pięć z nich skreślono z listy producentów, a dwie przekazano zgodnie z właściwością marszałkom województw: warmińsko-mazurskiego („Toro Verde” Sp. z o.o.) oraz kujawsko-pomorskiego (Grupa producencka „Morena” Sp. z o.o.). Pierwsza z nich, z siedzibą w Karbowie (gmina Orneta), zajmuje się produkcją bydła, zaś druga, zlokalizowana w Fijewie (gmina Radzyń Chełmiński) produkuje nasiona roślin oleistych.

Na badanym obszarze, do czasu członkostwa Polski w Unii Europejskiej w 2004 r. zarejestrowały się zaledwie cztery grupy producenckie, przy czym dwie spośród nich – Słupska Spółdzielnia Mleczarska w Kobylnicy i Zrzeszenie Producentów Zbóż i Rzepaku „ROLA” w Człuchowie, zostały wykreślone krótko po rejestracji (jeszcze w 2004 r.). W przypadku pierwszej grupy, zrzeszeni w niej rolnicy już w czerwcu 2004 r. rozpoczęli ponownie działalność, tworząc Słupską Spółdzielnię Producentów Mleka w Kobylnicy. Największą liczbę zarejestrowanych rolniczych grup producentów odnotowano w 2007 r. (19), a następnie w 2011 r. (14). Zatem w 2007 r. powstało aż 34,5% wszystkich grup, a biorąc pod uwagę dwa wskazane wyżej lata – utworzono ich 60% (tab. 3). Wynikało to w znacznym stopniu z realizacji przez Krajową Radę Spółdzielczą projektów promujących tworzenie grup producenckich. W ciągu kilku lat tendencja tworzenia się grup nieco spadła, jednak zainteresowanie taką formą wspólnego działania rolników nadal istniało. Świadczy o tym m.in. frekwencja rolników na organizowanych szkoleniach przez Ośrodki Doradztwa Rolniczego oraz seminariach poświęconych problematyce tworzenia grup producenckich. Rolnicy wiedzą, że integracja i wspólne działania dają wiele korzyści. Mogą zapewnić wyższe dochody, niższe koszty i stabilizację produkcji. Zdają sobie sprawę, że wspieranie tworzenia i funkcjonowania grup producenckich nie będzie trwało wiecznie i jeśli chcą z niego skorzystać, na takie działanie muszą zdecydować się już teraz. Wynika to głównie z możliwości wsparcia finansowego Unii Europejskiej w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007–2013, który niebawem się skończy. Podczas gdy jedni zastanawiają się,

czy podejmować wspólne działania, inni już mogą pochwalić się osiągnięciami, korzystając z różnych form dofinansowania, jakie są dostępne dla grup producenckich.

Tabela 3

Tworzenie grup producentów rolnych na terenie województwa pomorskiego
w latach 2004–2011

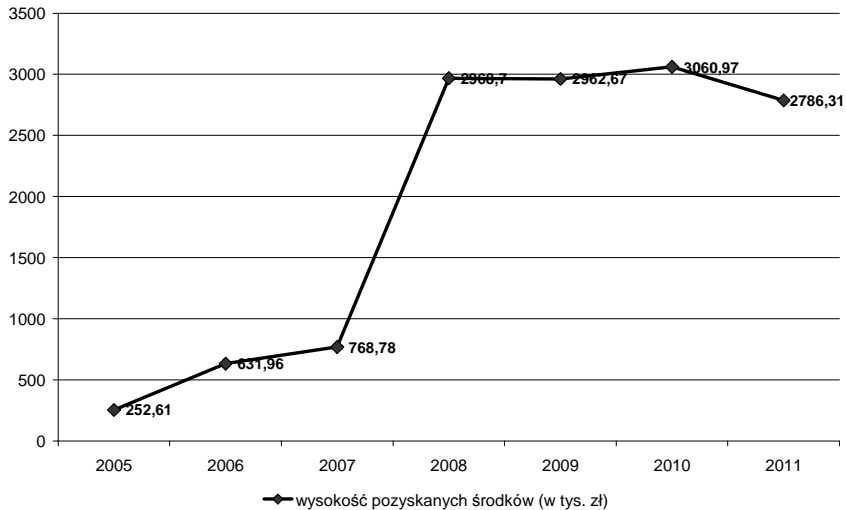
Grupa produktów	Liczba tworzonych grup producenckich								Ogółem
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
Ziarno zbóż i nasion roślin oleistych	1	1	1	12	1	1	3	4	24
Ziarno zbóż	–	–	–	2	–	1	–	–	3
Nasiona roślin oleistych	–	–	–	1	1	–	1	–	3
Materiał siewny lub sadzonki	–	–	–	–	–	–	1	1	2
Ziemniaki	–	–	–	2	–	–	1	1	4
Buraki cukrowe	–	–	–	–	–	–	–	1	1
Mleko	2	–	–	–	–	2	–	1	5
Trzoda chlewna	1	–	1	1	1	–	–	–	4
Bydło	–	–	–	–	–	–	–	1	1
Drób	–	–	–	–	–	–	–	4	4
Pozostałe	–	–	–	1	1	–	1	1	4
Razem	4	1	2	19	4	4	7	14	55

Źródło: oprac. własne na podstawie rejestru grup producentów rolnych prowadzonego przez Urząd Marszałkowski w Gdańsku oraz materiałów MRiRW (stan w dniu 31.12.2011 r.).

W ramach działania „Grupy producentów rolnych” PROW 2007–2013, po pierwszym roku funkcjonowania grupa może otrzymywać pomoc finansową na założenie i działalność administracyjną oraz inwestycyjną przez pięć kolejnych lat. Grupy producenckie mogą ubiegać się także o kredyt na realizację przedsięwzięć inwestycyjnych w rolnictwie, przetwórstwie rolno-spożywczym i usługach dla rolnictwa.

W województwie pomorskim, w okresie programowania obejmującym lata 2004–2006 zarejestrowano jedynie cztery grupy producentów rolnych, zaś w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013 pozostałe 44 grupy producenckie. Dość zróżnicowana była także wysokość środków unijnych pozyskanych przez badane grupy producentów rolnych w latach 2005–2011 (rys. 2). Zauważalny jest systematyczny wzrost poziomu wykorzystania

pomocy finansowej przeznaczonej dla rolniczych grup producenckich. Jednak zdecydowanie najwyższy przyrost środków finansowych, jakie otrzymały grupy odnotowano w 2008 r. W stosunku do roku poprzedniego nastąpił czterokrotny wzrost wartości kwot przyznanych grupom producenckim. W sposób wyraźny nabrało tempa wykorzystanie zwiększonej puli pomocy w PROW 2007–2013.

Rys. 2. Wysokość pozyskanych środków unijnych przez grupy producenckie w latach 2005–2011

Źródło: oprac. własne na podstawie danych ARiMR w Gdańsku

Spśród przewidzianych przez polskie prawo kilku form prawnych zrzeszania się producentów rolnych, najwięcej na koniec 2011 r., bo aż 35 (72,9% ogółu) na Pomorzu zostało zarejestrowanych jako spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Udziały dwóch pozostałych form prawnych, spółdzielni i zrzeszenia, były zdecydowanie niższe i wynosiły odpowiednio 20,8% (10 grup producenckich) oraz 6,3% (3 grupy producenckie). Warto dodać, iż dotychczas na badanym terenie żadna grupa producentów rolnych nie funkcjonuje w formie stowarzyszenia (tab. 4).

Duże dysproporcje udziałowe na korzyść pierwszej z wymienionych form wynikają ze szczegółowych zasad jej organizacji i funkcjonowania. Zostały one określone w obowiązującym od 1 stycznia 2001 r. kodeksie spółek handlowych i stwierdzają, że spółka z ograniczoną odpowiedzialnością może być utworzona przez jedną lub więcej osób, wspólnicy są zobowiązani jedynie do świadczeń określonych w umowie spółki i nie odpowiadają za zobowiązania grupy swoim majątkiem, a kapitał zakładowy, który w przypadku spółki akcyjnej wynosi co najmniej 500 tys. złotych, jest dziesięciokrotnie mniejszy i wynosi co najmniej 50 tys. złotych.

Tabela 4

Formy prawne i struktura branżowa grup producentów rolnych w województwie pomorskim (stan w dniu 31.12.2011 r.)

Grupa produktów	Forma prawna				Ogółem
	Spółdzielnia	Spółka z o.o.	Zrzeszenie	Stowarzyszenie	
Ziarno zbóż i/lub nasion roślin oleistych	1	25	–	–	26
Materiał siewny lub sadzonki	–	2	–	–	2
Ziemniaki	–	4	–	–	4
Buraki cukrowe	–	1	–	–	1
Mleko	3	–	1	–	4
Trzoda chlewna	2	–	2	–	4
Bydło	1	–	–	–	1
Drób	1	3	–	–	4
Pozostałe	2	–	–	–	2
Razem	10	35	3	–	48

Źródło: oprac. własne na podstawie rejestru grup producentów rolnych prowadzonego przez Urząd Marszałkowski w Gdańsku.

Badane rolnicze grupy producenckie na koniec 2011 r. liczyły łącznie 658 członków (tab. 1). Zdecydowanie największą ich liczbę skupiały grupy związane z branżą mleczarską: Spółdzielnia Producentów Mleka „Pomorze” w Kowalich k/ Gdańska (155 członków), Słupska Spółdzielnia Producentów Mleka w Kobylnicy k/ Słupska (152 członków) oraz Kaszubskie Zrzeszenie Producentów Mleka w Starej Hucie (gmina Sierakowice), liczące 52 członków. W przypadku pierwszej z wymienionych, warto dodać, iż liczba członków spółdzielni w trakcie jej trzyletniej działalności – tj. od chwili powstania w 2009 r. do 2011 r. – powiększyła się niemal dwukrotnie (z 53 członków w 2009 r. do 155 w 2011 r.). Średnio w województwie na jedną grupę producencką przypadało 13,7 członków. Jednak w większości przypadków (38 grup) liczba członków nie przekraczała 5–7.

W strukturze branżowej 48 działających w województwie pomorskim grup producenckich przewagę mieli producenci zbóż i nasion roślin oleistych (rzepaku). Gospodarowali oni łącznie w 26 grupach, a ich udział stanowił ponad połowę i wynosił 54,1%. Wśród wskazanych wyżej rolniczych grup producenckich po trzy z nich zajmowały się jedynie uprawą zbóż lub rzepaku. Na

drugim miejscu znaleźli się jednocześnie producenci ziemniaków świeżych i chłodzonych (odmian jadalnych i przemysłowych), mleka, trzody chlewnej (żywych świń, prosiąt, warchlaków, mięsa wieprzowego – świeżego i chłodzonego) oraz drobiu (żywy drób, mięso świeże, mrożone i podroby drobiowe). Każda z nich była reprezentowana przez cztery grupy producenckie o udziale wynoszącym odpowiednio po 8,3%. Na badanym obszarze dwie jednostki produkowały materiał siewny i sadzeniaki warzyw (4,1%). Pojedyncze grupy producentów rolnych zajmowały się przetwarzaniem buraków cukrowych, produkcją żywca wołowego, a także produkcją owiec i kóz (żywe zwierzęta rzeźne lub hodowlane, wełna owcza oraz kozia, skóry, mięso świeże i chłodzone) oraz lisów pospolitych, nerek, tchórzy jenotów (zwierzęta żywe i surowe skóry) – po 2,1% każda z nich.

4. Podsumowanie

W województwie pomorskim, podobnie jak w całym kraju, w pierwszej dekadzie XXI w. dynamiczny rozwój grup producentów rolnych nastąpił po integracji z Unią Europejską. Niewątpliwie zadziałały tu dwa czynniki: zwiększona konkurencja, jakiej na rynku europejskim zostało poddane rozdrobnione rolnictwo polskie, a także pomoc finansowa przydzielana formalnie działającym, zarejestrowanym grupom producenckim. Początkowo w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich w okresie programowania, obejmującym lata 2004–2006, a następnie w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013.

Tworzenie się grup producentów rolnych było efektem zachodzących procesów integracji w rolnictwie, zarówno poziomej, jak i pionowej. Należy mieć nadzieję, że grupowa forma gospodarowania (przy większym wsparciu finansowym gospodarstw o najmniejszym potencjale produkcyjnym) rozwiąże część problemów ciągle silnie rozdrobnionego rolnictwa. W województwie pomorskim istnieją jeszcze powiaty o rolniczym charakterze, gdzie pomimo obecności gospodarstw o odpowiednim potencjale ekonomicznym, nie powstały grupy producentów.

Rozdrobnienie producentów powoduje trudności w sprostaniu coraz większym wymaganiom rynku. Grupy producenckie stwarzają nowe możliwości działania, umożliwiając obniżenie kosztów produkcji i ograniczenie ryzyka. Połączenie oferty rynkowej wielu gospodarstw z wielokrotnia ich siłę ekonomiczną i możliwości działania na rynku. Otwiera również nowe kanały zbytu, z których pojedyncze gospodarstwa nie mogły korzystać. Wzmacnia także pozycję negocjacyjną w kontaktach handlowych z odbiorcami produktów i dostawcami środków produkcji. Potrzeba organizowania się rolników to w dzisiejszych realiach już konieczność, która pozwoli dostosować się do potrzeb rynku.

Silna konkurencja ze strony rolnictwa europejskiego, połączona z dużą pomocą finansową będzie nadal stymulowała i przyspieszała proces tworzenia nowych grup zespołowego gospodarowania. Przeszkody w ich zakładaniu, tkwiące w mentalności samych rolników, z upływem lat są coraz mniejsze, a wynikały głównie z zasłóci historycznych w kwestii sposobu funkcjonowania różnych form zespołowego działania w gospodarce nakazowo-rozdzielczej. Cały czas działa bowiem przykład dobrze prosperujących, czasami w bliskim sąsiedztwie, grup producentów rolnych, wzmocniony przez silną konkurencję rynkową (Hasiński 2010b). W najbliższych latach można się więc spodziewać dalszego rozszerzania integracji poziomej wśród gospodarstw rolnych, a tym samym wzrostu liczebności grup producenckich.

LITERATURA

- Boguta W. (red.), 2006, *Organizacja i funkcjonowanie grup producentów rolnych*, Krajowa Rada Spółdzielcza, Warszawa.
- Chałupka P., 1998, *Ekonomiczne, organizacyjne oraz prawne aspekty organizowania się rolników*, WODR, Leszno.
- Chlebicka A., 2008, *Ekonomiczno-społeczne uwarunkowania rozwoju grup producentów owoców i warzyw w Polsce*, Warszawa.
- Czapiewska G., 2012, *Przemiany struktury funkcjonalno-przestrzennej Pomorza w ujęciu wielofunkcyjnego i zrównoważonego rozwoju*, „Acta Scientiarum Polonorum, Administratio Locorum”, 11 (2).
- Gołaszewska B., 2004, *Szanse i bariery funkcjonowania grup producentów rolnych w Polsce*, Warszawa.
- Hasiński W., 2010a, *Grupy producentów rolnych w dolnośląskim rolnictwie* [w:] Szmiełńska-Pietraszek P., Szymańska W. (red.), *Przemiany ilościowe i jakościowe w przestrzeni geograficznej*, Słupsk.
- Hasiński W., 2010b, *Integracja pozioma gospodarstw rolnych w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem województwa dolnośląskiego* [w:] Ciok S., Migoń P. (red.), *Przekształcenia struktur regionalnych – aspekty społeczne, ekonomiczne i przyrodnicze*, Wrocław.
- Krawczyk P., 2007, *Integracja pozioma w rolnictwie* [w:] Jabłonka R. (red.), *Grupy producentów w wybranych gałęziach produkcji rolniczej*, Siedlce.
- Lemanowicz M., 2004, *Grupy producenckie i marketingowe i ich wpływ na pozycje konkurencyjną rolników na rynku*, „Acta Scientiarum Polonorum, Oeconomia”, 3.
- Promocja tworzenia grup producentów rolnych*, 2011, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa.
- Tomczak P., 2009, *Grupy producentów rolnych jako nowe formy zespołowego działania na polskiej wsi* [w:] Rydz E., Rudnicki R. (red.), *Procesy przekształceń przestrzeni wiejskiej*, Studia Obszarów Wiejskich, t. XVII, Warszawa.
- Turski J., Witosław K., 2004, *Grupy producentów rolnych polskiego rolnictwa*, Biuletyn Informacyjny ARR, nr 2 (152).

FARM PRODUCER GROUPS IN THE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS IN POMERANIA

Large competition from the foreign agriculture forced the Polish farmers to associate themselves in producer groups. The experiences of many countries leading in the development of the agrarian sector of economy show that one of the important ways to achieve competitive advantage of a farm, which will guarantee it a firm position on the market, is group cooperation. Functioning in a group, allows its members (the farmers), not only to take part in the production of goods, but also in the ensuing stages on their processing and turnover.

In the following article depicted is the horizontal integration status of agricultural holdings of Pomerania Region. The article also discusses the quantitative development of the agriculture producer groups, their spatial system and breakdown due to chosen legal form and business structure.

In the Pomeranian 48 farm producer groups arose the after integration with the European Union. Most of them, was localized in regions of intensive agriculture with high quality of agricultural producing space. The legal form most commonly chosen when creating a group was a limited liability company (74,5%). In business structure the first place was taken by groups producing grain and oilseeds (54,1%), the second place simultaneously the producers of poultry, animals and swine, milk and potatoes, fresh or chilled (8,3% respectively after).

Should hope that this group organization form springing from the authentic rural cooperatives will help to solve if not all, then at least some of the problems facing Pomeranian agriculture. Moreover, a group of agricultural producers will have an influence on the further development of rural areas of Pomerania.

Dr Gabriela Czapiewska
Zakład Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Turystyki
Akademia Pomorska w Słupsku